

Op bedevaart
naar de
abdij Affligem
en de
Kluiskapel

Ben Vermoesen

AFFLIGEM

VOORWOORD

Een bedevaart is een ingetogen reis naar een religieuze of spirituele plaats. Bedevaarten kennen een lange geschiedenis. Er kan worden aangenomen dat de behoefte om naar sacrale plaatsen te trekken universeel is en van alle tijden in alle wereldgodsdiensten.

De Mariadevotie in de abdij Affligem kwam reeds tot stand onder de eerste abten die Mariaverereers waren. Pas in de tijd van de contrareformatie nam de Mariadevotie als volksdevotie een hoge vlucht in het begin van de 17de eeuw. In 1624 stelde de toenmalige proost Van Haeften de processie in op het feest van Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart. Honderd jaar geleden werd dit jubeljaar 1924 gevierd met een Mariacantate van componist A. Verhaegen in de abdijtuin met een 7000 aanwezigen.

Over de start Mariaverering aan de Kluiskapel tast men eerder in het duister. Er zou reeds een Keltische cultus rond een breedeik en een broncultus geweest zijn in de omgeving van de kapel. Later kwam er de cultus rond de Heilige Radulfus (feestdag 30 april), één van de kluizenaars en monnik abdij Affligem uit de 12de eeuw, die in de Kluiskapel begraven werd. De relieken kregen allerhande wonderbaarlijke en geneeskrachtige eigenschappen toebedeeld. Wanneer de Radulfuscultus verdrongen werd door de Mariaverering is niet geweten.

Volgens Hendrik Van Caelenberghe zou dit in eind 12de eeuw-13de eeuw geweest zijn. Dan zou het 15de-eeuws insigne dat hij gevonden heeft in Arnemuiden mogelijks toebehoren aan de Kluiskapel Hekelgem en van grote waarde zijn voor ons erfgoed.

Het middeleeuws succesverhaal van de bedevaarten bleef niet overal overeind.

Aan het einde 19de en 20ste eeuw leefde de bedevaartstraditie opnieuw op doordat de Kerk en het geloof in die periode opnieuw hoogtijdagen beleefden.

Ook in de abdij Affligem was er wederopbloei van de devotie tot Benedictus met een eerste bedevaart in 1871 en later bij de terugkeer van het miraculeus Mariabeeld uit Dendermonde bedevaarten naar beide heiligen met hun beelden elk onder een baldakijn links en rechts voor het koor in de neogotische kerk.

Aan de Kluiskapel was er een heropbloei vanaf 1911 met een Kluisenkermissen en begankenis rond de Mariakapel om haar voorspraak af te smeken voor een gunst, vooral tegen kinderziekten en koorts en voor een vlotte bevalling, of om haar te eren of haar te bedanken.

Vanaf de jaren '60 verloren veel mensen hun geloof in de Kerk en dit had tot gevolg dat er minder en minder mensen op bedevaart gingen. De processie aan de abdij werd in 1964 vervangen door een bidtocht en sinds 2022 door plechtige Gregoriaanse vespers.

De processie aan de Kluiskapel stopte vroeger maar de traditie van de begankenis Onze-Lieve-Vrouw van de Kluis wordt nog altijd jaarlijks in stand gehouden door de vrienden van de Kluis, in 1974 in het leven geroepen door Roger De Boeck. 50 jaar al!

De traditie van bedevaart en processie is in Affligem misschien verdwenen maar de devotie tot Onze-Lieve-Vrouw houdt alleszins stand. Zowel de abdijskerk als de Kluiskapel zijn dagelijks geopend en de vele brandende kaarsjes getuigen ervan dat Maria voor velen beschouwd wordt als een dienstbare, troostende, trouwe en zachte vrouw die altijd een luisterend oor biedt.

Open Monumenten Dag 2024 met thema 'En Route' is de uitgesproken gelegenheid om de bedevaarten en processies in Affligem onder de loep te nemen en omdat het dit jaar 400 geleden is dat de processie Onze-Lieve-Vrouw van Affligem in het leven werd geroepen. Daarvoor wendden we ons tot Ben Vermoesen om een accurate weergave te geven over deze historiek waarin hij glansrijk is in geslaagd!

Laat deze brochure ook voor de jongeren en minder jong bedoeld zijn die momenteel met duizenden naar de muziekfestivals trekken. Tijden veranderen!

Mieke Verhaege

Gidsen Affligem, juli 2024

Op bedevaart naar de abdij Affligem en de Kluiskapel

Ben Vermoesen

Al eeuwen trekken mensen naar de Affligemse abdijkerk om er Maria, de moeder van Jezus Christus, te vereren. Die verering is nauw verbonden met het leven van de monniken en ontstond uit hun Mariadevotie. Die gaat terug tot de eerste abt Fulgentius (1087-1122) van wie geweten is dat hij een grote Mariaverereerder was. Later verspreidde de verering voor Onze-Lieve-Vrouw van Affligem zich onder de mensen uit de wijde omgeving en geleidelijk uitte die zich op drie manieren: door een persoonlijke devotie, door deelname aan bedevaarten en aan processies. Vanaf eind 19de eeuw ontstonden er, onder impuls van dom Paulus Luyckx (1824 – 1896), ook bedevaarten naar de H. Benedictus in de abdijkerk. De begankenis naar de Kluiskapel, waarvan de oorsprong deels nog in de 'nevels van het verleden is gehuld', heeft een eigen geschiedenis.

De Mariaverering is bijzonder merkwaardig daar Maria slechts enkele malen in het Nieuwe Testament voorkomt: zij was op de bruiloft te Kana en op de Calvarieberg stond ze onder het kruis van haar Zoon. In de loop van de tweede eeuw echter werden de christenen meer en meer geboeid door de kindertijd van Jezus en zo kwam Maria ook in beeld. Vanaf de vierde eeuw ontstond er een sterke Mariadevotie en die uitte zich in tal van vormen en gebruiken: litanieën, rozenkransen en bedevaarten. In de middeleeuwen nam de devotie nog toe en ontstonden er schilderijen en beelden van Maria met het kindje Jezus en er werden haar allerlei namen toebedacht zoals koningin en middelares. In de late middeleeuwen tijdens de bloei van de romaanse kunst, was er bij de gelovigen een nood aan tastbare zaken zoals relikwieën en miraculeuze beelden. De oudste beelden tonen ons Maria zittend op een troon met Jezus op haar schoot, beiden kijken strak voor zich uit. Dit type beeld werd *Sedes Sapientiae**, de Stoel der Wijsheid genoemd. Het oudste Mariabeeld in de abdij was bijna zeker van dit type.

* foto Sedes Sapientiae glasraam kathedraal Chartres.

De wedergroet van Bernardus

De Mariaverering in Affligem was sterk verbonden met de lotgevallen van de abdij. Abt Fulgentius liet een Mariabeeld aan de trap naar de slaapzaal plaatsen en toen namen de monniken de gewoonte aan om bij het verlaten van de slaapzaal geknield voor het beeld driemaal het Ave Maria te bidden. Daar het beeld in het slot stond dat alleen toegankelijk was voor mannen, werd het alleen door de monniken vereerd en was er geen volksdevotie. Staande beelden kwamen pas in de 13de eeuw voor, bijgevolg was het oudste beeld waarschijnlijk van het type Sedes Sapientiae. Een voorbeeld van een zittend Mariabeeld is dat van de kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Evergnée van ca. 1070.

Zie foto pagina 5 onderaan rechts.

In 1146 trok Bernardus van Clairvaux (1090-1153) in opdracht van paus Eugenius door West-Europa om de tweede kruistocht te prediken. Hij onderbrak een tijdje zijn tocht om in Affligem wat tot rust te komen. Hij was een monnik met een groot moreel gezag en men heeft hem tijdens zijn verblijf in Affligem gevraagd een geschil te beslechten tussen de norbertijnenabdijen Dielegem en Ninove, in verband met de rechten op de parochie Liedekerke. Waarschijnlijk heeft Bernardus van zijn verblijf in Affligem gebruik gemaakt om de monniken over te halen zich aan te sluiten bij de hervorming van Citeaux, die een strengere observantie van de Regel van de H. Benedictus voorstond. Hoewel hij in zijn opzet niet slaagde, toch bleef de herinnering aan zijn bezoek in Affligem voortleven. Zeker toen hij na zijn dood als een groot heilige werd beschouwd.

Er ontstonden verhalen over wat hij tijdens zijn verblijf gezegd en gedaan had. Zo zou hij verteld hebben dat hij overal mensen had ontmoet, maar in Affligem alleen engelen. Hij zou ook het bovenste gedeelte van zijn kromstaf* (foto) aan de monniken geschenken hebben. En volgens een vrome traditie zou er een wonder zijn gebeurd. Toen hij op 18 oktober 1146 in de pandgang een groot Mariabeeld groette met de woorden Ave Maria, ontving hij de wedergroet Salve Bernarde. Zo ontstond een bijzondere devotie tot Onze-Lieve-Vrouw van Affligem en het beeld noemde men het genadebeeld of het wonderbeeld. Deze vrome legende werd voor het eerst opgetekend door de Affligemse historicus Amerius in 1540.

Prior dom Franco Pynaert met de staf van Bernardus. De romaanse vergulde krul eindigt in een acanthusblad met granaatappel. De versieringen rond de staf zijn van de 17de eeuw. Daarop kijkt een geknielde Bernardus naar het beeld van Maria met Jezus. Hij wordt nu bewaard in de abdij te Dendermonde.

De processie met het Mariabeeld

In 1153 werd het beeld plechtig naar Brussel gedragen waar het werd vereerd met de titel van Onze-Lieve-Vrouw van Vrede. Dat was onder het abbatiaat van abt Godschalk van Aa (1147 – 1163 en 1185 – 1195). Hij trok toen met de monniken te voet naar Brussel om er een grote processie te houden met het schrijn van Onze-Lieve-Vrouw van Neerwaver, dat naar de St.-Niklaaskerk was overgebracht. Dat de monniken toen het beeld meedroegen dat in 1146 door St.-Bernardus was gegroet, is mogelijk al bestaan er twijfels. In de abdij nam de Mariaverering verder toe. Abt Henricus I (1262 – 1265) liet in 1263 ten oosten van de slaapzaal de Onze-Lieve-Vrouwkerk bouwen. Tweemaal daags trokken de monniken in processie naar deze kerk om er voor Onze-Lieve-Vrouw te zingen en te bidden. Na de verwoesting van de abdij in 1580 werd ze niet meer hersteld.

Het is mogelijk dat het houten romaanse beeld tijdens de plunderingen van de abdij in de 14de eeuw (1334 en 1356) door Vlaamse troepen werd vernield. De monniken lieten een nieuw beeld maken. Het nieuwe gotisch beeld uit lavendersteen was een staand beeld van ca 1,20 m hoog. Dat Mariabeeld overleefde de derde verwoesting van de abdij in 1580 niet door de geuzen die van het waterkasteel van Moorsel kwamen. Het werd stukgeslagen. Pas in 1605 konden de monniken terugkeren om hun verwoeste abdij op te bouwen. In het puin van de kerk troffen ze de brokstukken van het stukgeslagen Mariabeeld aan. Van twee stukken van ca. 50 cm lieten ze in 1606 twee nieuwe beelden maken door Merten Van Calster uit Mechelen. Eén ervan is nog steeds in de abdij, het andere werd aan de jezuiten te Brussel geschonken en in 1627 belandde het in de priorij van Neerwaver waar het tijdens de Franse Revolutie verdween. Van Calster maakte ook meerdere kleine beeldjes. De abdij Maria Mediatrix bezit er drie van 12 mm, de Sint-Andriesabdij te Brugge één van 40 mm en de decanale kerk van Zottegem één van 25 mm en er zijn nog tal van kleinere beeldjes.

Het nieuwe Lieve-Vrouwbeeld is een rechtstaand gepolychromeerd beeld in steen. Maria houdt in de rechterhand een druiventros en daarnaast een scepter. In haar linkerhand en op een doekje zit Jezus. Het kind is naakt en plukt een druif. Dat gebaar zou een verwijzing zijn naar de consecratie in de eucharistie. Maria draagt een hoofddoek en een lang kleed. Haar overmantel ligt geplooid over haar linkerarm. Haar schoenen hebben afgeronde punten. Het beeld staat op een zeshoekige zilveren voetstuk met vooraan het wapenschild van de abdij.

In 1621 liet proost Benedictus van Haeften (+ 1648) in de gerestaureerde kerk het beeld onder een kunstig bewerkte troonhemel plaatsen met daaronder de volgende verzen:

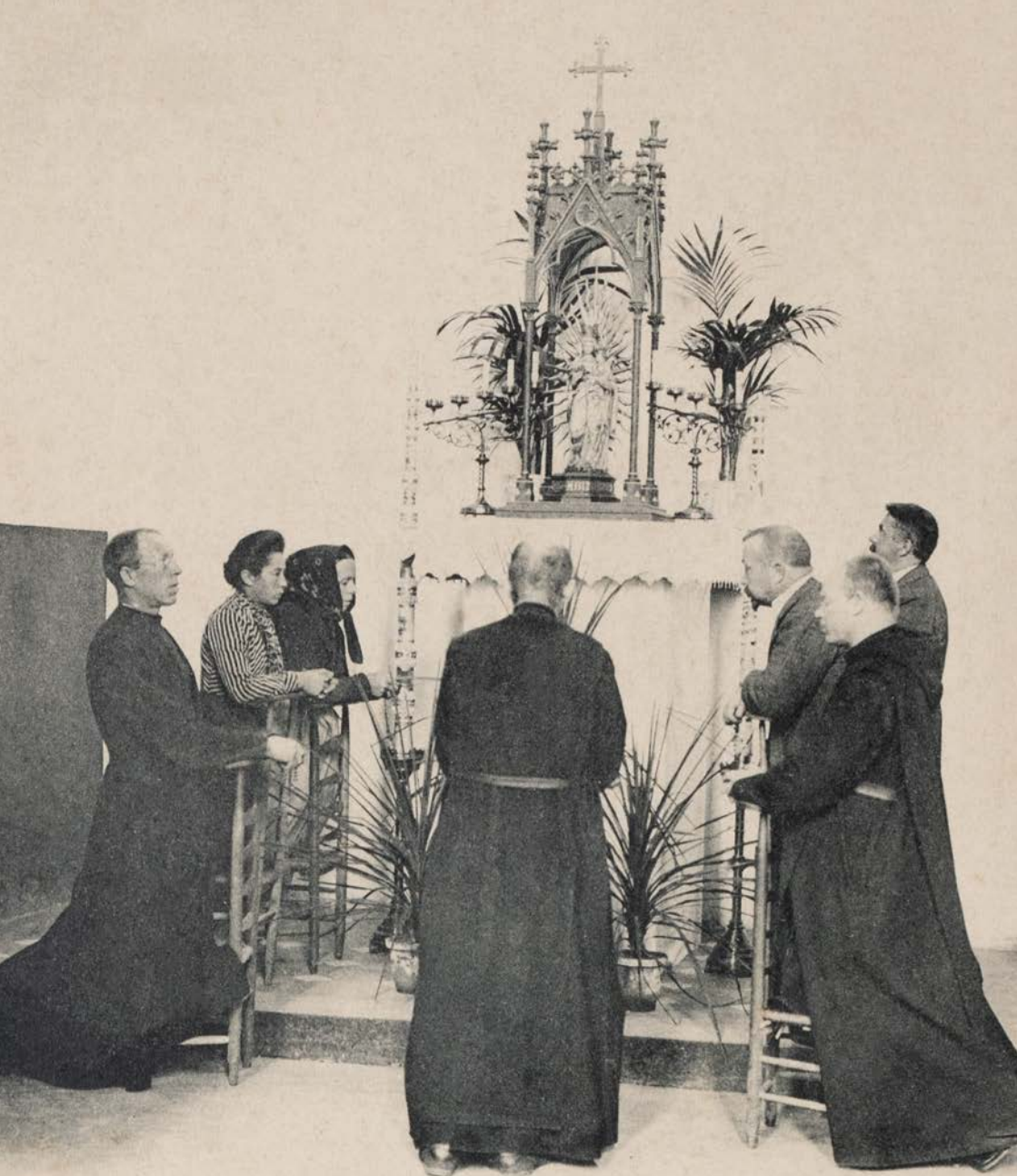
Dit beeld van de Moerdermaagd Maria
Heeft op de stem van Bernardus de groet beantwoord
Gij die begerig zijt naar eeuwig heil
Groet ook gij vaak dit beeld

Proost Benedictus van Haeften stelde al in 1624 een processie in met het genadebeeld op het feest van Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart. Na vespers, completen en een preek over Onze-Lieve-Vrouw, vertrok men uit de grote kerk en ging men via de Bospoort naar de kapel van de H. Rochus op Nievel, die toen nog Mariakapel werd genoemd, waar de zegen met het Allerheiligste werd gegeven. Via de (huidige) Langestraat en de Voorpoort keerde men terug naar de kerk. Vier kapucijnen uit Aalst droegen het beeld. De leden van de schepenbank van Affligem en andere notabelen uit de streek namen deel aan de processie. In 1781 verplaatste proost Beda Regaus de processie naar de voormiddag omdat het volk in de namiddag teveel in de herbergen bleef hangen en daar de spot dreef met de processie.

Met de verdrijving van de monniken op 11 november 1796 en de verkoop van de abdijbezittingen door de Franse overheid, kwam er ook een einde aan de processie. De monniken vonden een onderkomen in het kasteel Overham te Aalst. Het beeld, de staf en de kelk van Bernardus en de oorkonden namen ze mee. Proost Beda Regaus (1717 – 1808) die twee jaar later zijn intrek nam in de hoeve De Witte, bewaarde daar die kostbare bezittingen. Toen dom Veremundus D'Haens (1777 – 1846) in 1837 te Dendermonde het kloosterleven herstelde, kwam al wat men van Oud-Affligem uit de handen van de Fransen had kunnen redden daar terecht. In 1869 waren de eerste monniken terug in Affligem, maar het duurde nog tot 1898 vooraleer het genadebeeld uit Dendermonde in Affligem terugkeerde.

HET MARIABEELD IN DE HUIDIGE ABDIJKERK

ABDY VAN AFFLIGEM. — VOOR HET BEELD VAN O. L. V. VAN
AFFLIGEM.

ABBAYE D'AFFLIGEM. — DEVANT LA STATUE DE NOTRE-DAME
D'AFFLIGEM.

11 oktober 1898, namiddag. Een gesloten rijtuig vertrekt vanuit de abdij Dendermonde met het beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Affligem. Bestemming: de abdij Affligem. Aan de zijmuur in Affligem staan de monniken in koorgewaad met kruis, kaarsen, wierook en omringd door een hele menigte het beeld op te wachten. Dom Gabriël Willems beschreef de aankomst: Maagdekens in 't wit gekleed, dragende volle korven frissche bloemen, jongelingen met sierlijke ruikers luisterden dien onverwachte stoet uitermate lieflijk op. Het geluid der klok en het rollen des kanons kondigden de gemeene blijdschap verder aan. Abt Godehard trad naar voren, onthulde het beeld en hief het in de hoogte. Alle mensen knielden. Onder het zingen van psalmen en het bidden van weesgegroeten begaf de stoet zich naar de kerk.

In de kerk plaatste abt Godehard Heigl (1834 – 1912) het beeld in een troon omgeven met bloemen. Na een kort gebed konden de aanwezigen het Mariabeeld komen groeten. De terugkeer van het beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Affligem van Dendermonde naar Affligem was het gevolg van een compromis tussen beide abdijen. Op het einde van de 19de eeuw was er onenigheid gerezen tussen de twee opvolgers van Oud-Affligem over de vraag wie nu de ware opvolger was: de in 1837 gestichte abdij te Dendermonde of het in 1870 door dom Jozef Vael (1823 – 1888) herstichte Affligem. Na heel wat moeilijkheden werden de resterende bezittingen van Oud-Affligem onder de twee abdijen verdeeld. Zo kreeg Dendermonde de staf van de H. Bernardus en Affligem bekam zijn kelk en ook het Mariabeeld.

De plechtige intronisatie van het beeld had plaats op 24 oktober 1898. Aan het gemeentehuis van Hekelgem op de Brusselbaan wachtte een menigte kardinaal Goossens op. De monniken hadden het beeld al naar een rustaltaar aan het Griffiershof gebracht. Na verwelkoming van de kardinaal door abt Heigl en burgemeester Petrus Roseleth van Hekelgem vormde zich een prachtige stoet die via de Boekhoutstraat, Langestraat, Abdijstraat en de kloosterdreef naar de abdijskerk ging. Om zoveel mogelijk volk binnen te laten, had men de stoelen uit de kerk verwijderd. De kardinaal nam het zware beeld van een tafel op en plaatste het weer op het altaar van Onze-Lieve-Vrouw. Na de pontificale mis met assistentie van aartsbisschop Goossens en homilie door de abt van Bornem bleven de gelovigen tot laat in de namiddag Maria begroeten..

Het was een indrukwekkende gebeurtenis. Behalve de kardinaal stapten zes abten mee op, 22 pastoors, 14 onderpastoors en 18 religieuzen, de benedictijnen niet meegerekend. Bereden rijkswachters in gala-uniform openden de optocht. De Katholieke Gilde van Hekelgem was ook van de partij.

Repro: Het Mariabeeld boven het Mariaaltaar in de neogotische kerk.

Na de plechtigheid, die duurde tot halfeen, volgde de inzegening van de melkerij Pax door de aartsbisschop. Nadien verzamelden de genodigden, het waren er meer dan honderd, in de refter voor een feestmaal. Om drie uur hadden de plechtige vespers plaats en daarna ging de processie voor het eerst weer uit. Aan meerdere huizen waren opschriften aangebracht

- Welke in ballingschap was, is in Affligem terug.
Dit verheugt Bosteels' huisgezin.
- Viert hier allen 't blij terugkeere van Affligems
Lieve Vrouwe beeld.
- Al is Meert in rouw door 't sterven van zijn vrouw.
Echter wil hij nu wel vieren alsook zijn huis versieren.

Boven de ingang van de abdij prijkte dit chronicon:

Jubelt allen! 't Heilig Lieve-Vrouwebeeld is hier weer in Affligem.

Sindsdien ging de processie elk jaar weer uit, maar dan op de zondag na Onze-Lieve-Vrouw- Hemelvaart. Toen droegen maagden van Hekelgem en Meldert het beeld en vier mannen in witte broek droegen de hemel. De monniken keken van op de kerktrappen naar de stoet en sloten er zich daarna bij aan. De leden van het gemeentebestuur van Hekelgem en Meldert kwamen na het Allerheiligste en sloten de optocht. 's Avonds, om half zes, werden de abdij en de omtrek verlicht en dat alles tot meerdere eer van God en van Onze-Lieve-Vrouw van Affligem

In 1901 namen niet minder dan 60 groepen uit 5 verschillende gemeenten deel. De schikkingen van de processie werden aangekondigd in De Mariagroet uit Affligem:

Om 2 uren namiddag zijn alle deelnemers aan de Processie verzocht op hunne plaats te zijn. Vooraan komt de Fanfarenmaatschappij van O.L.V.-Lombeek, daarna de deelnemers van Teralphene en Goyck, die zullen in orde gebracht worden tusschen ons Pachthof en de Brouwerij. Vervolgens de parochianen van Meldert, waarvan de kruisdrager voor den ingang van het Pachthof blijft. Daarna de parochianen van Hekelgem, waarvan den kruisdrager aan den Vijfhoek blijft, en die in rang geschikt worden in de Botermelkstraat, gelijk verleden jaar. Om half drij stipt zal de Processie in gang gaan. Het Mirakuleus Beeld van Onze Lieve Vrouw van Affligem, wordt van buiten de poort der Abdijkerk gedragen door de draagsters van Hekelgem en Meldert, altijd twee en twee van elke parochie.

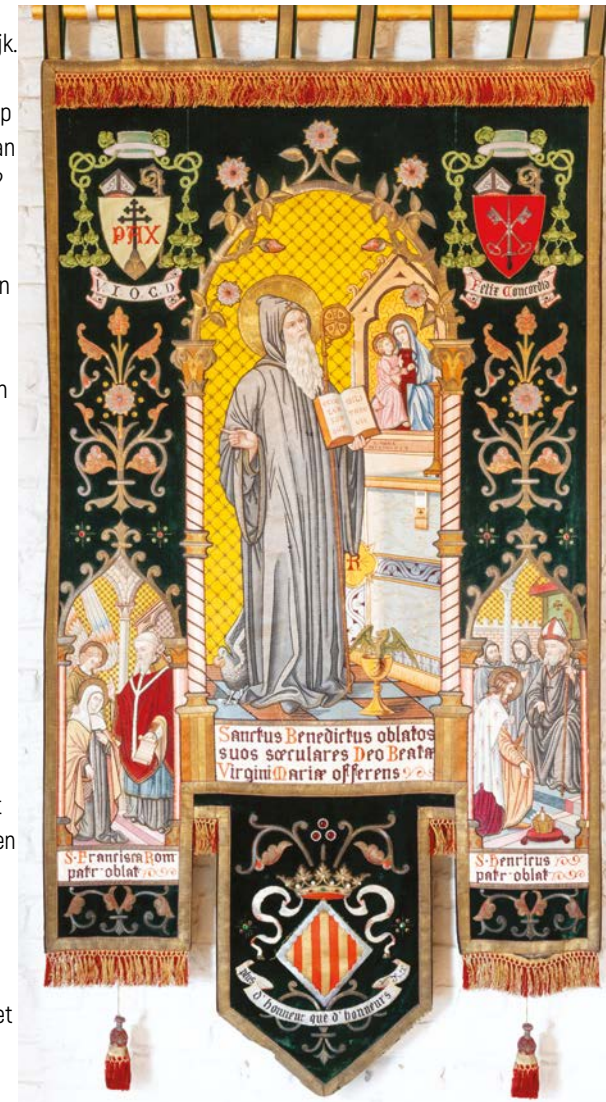
In 1913 liet de abdij aan de Vijfhoek de kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Smarten bouwen op de plaats waar ooit de Voorpoort stond. Daar werd dan de zegen met het Allerheiligste gegeven.

foto: De Benedictusgrot in de abdijs tuin met de mooie piëta afkomstig van de voormalige kapel aan de Vijfhoek.

De processievaandels van Onze-Lieve-Vrouw en de H. Benedictus

Wanneer de abdij in het bezit kwam van het prachtige Mariavaandel is niet duidelijk. Het werd zeker megedragen in de processie van 1946. Was het een aankoop of was het een schenking en wie was dan de milde schenker en wanneer was dat? Centraal staat het beeld van Onze Lieve Vrouw dat mooi is weergegeven, alleen draagt ze hier een rood in plaats van een goudgeel kledingstuk. Daaronder de groet van Sint-Bernardus en de wedergroet van Maria. Boven rechts het wapenschild van de abdij en links dat van de schenker? Het Benedictusvaandel werd voor het eerst megedragen in de processie op 19 augustus 1900. Het werd vervaardigd door de firma J. Denis te Brussel en is gemaakt van zijde en fluweel. In het midden staat de H. Benedictus die aan Onze-Lieve-Vrouw de oblaten voorstelt. Links ziet u de H. Francisca Romana, begeleid door haar engelbewaarder, die haar oblatie aan de prior van Santa Maria Nuova te Rome aflegt. Rechts legt de H. Henricus zijn professie af in de handen van abt Richardus van Sainte-Vannes. Links boven is het wapen van de benedictijnenorde geborduurd: drie bergen van goud met een patriarchaal kruis en "Pax". Rechts het wapen van Affligem met het devies "Felix Concordia". Beneden het adellijke wapen van de schenker: freule Joanna, gravin de Mérode. Het schild is belegd met een grafelijke kroon met vijf bloemen. Daaronder het devies "Plus d'honneur que d'honneurs".

Medaille van Benedictus of Sint Benedictusmedaille

De H. Benedictus draagt in zijn ene hand een boek verwijzend naar de Regel voor Monniken die hij schreef.

Links en rechts van zijn beeld staat Crux S. Patris Benedicti
(= Kruis van de heilige Vader Benedictus).

In de buitenrand: Eius in Obitu Nostri Presentia Muniatur
(Mogen wij gesterkt worden door zijn aanwezigheid bij onze dood).

Op het kruis de letters CSSML

(= Crux Sacra Sit Mihi Lux of Moge het Heilige Kruis mijn licht zijn)

en NDSMD (= Non Draco Sit Mihi Dux of Moge de draak niet mijn gids zijn).

Tussen elke tak van het kruis staat CSPB

(= Crux Sancti Patris Benedicti of Kruis van de Heilige Vader Benedictus).

Rond het kruis staat VRSNSMV

(= Vade Retro Satana, Numquam Suade Mihi Vana

of Trek je terug Satan, geef mij nooit advies over je ijdelheden).

Daarnaast SMQLIVB

(= Sunt Mala Quae Libas, Ipse Venena Bibas of de dranken die u aanbiedt zijn slecht, drink uw eigen vergif).

Op de bovenzijde het woord PAX dat Vrede betekent.

De bedevaarten naar Affligem

In 1869 kon de Affligemse gemeenschap te Dendermonde het Bisschoppenhuis kopen van Karel De Vis en zijn vrouw Barbara Lespirt. Dom Paulus Luyckx (1824 – 1896), een charismatische monnik, werd naar Affligem gezonden om er toezicht te houden op de verbouwwerken voor het herstel van het kloosterleven. Hij verbleef te Affligem van 16 maart 1869 tot 18 juni 1870. Tijdens zijn verblijf in Affligem maakte hij paternosters die hij aan de bedevaarders meegaf. Al vanaf de eerste dag van zijn verblijf kon hij rekenen op de steun van de omwonenden. Nadat in september 1869 er de eerste mis werd opgedragen, hadden velen de weg naar de abdij gevonden. Dom Paulus had een grote verering van de H. Benedictus en gaf de bezoekers ook een benedictusmedaille mee. Daarmee zorgde hij voor de wederopbloei van de devotie tot de heilige Benedictus in Affligem.

De eerste georganiseerde bedevaart naar de H. Benedictus was die van Mijlbeek in 1871.

De bedevaarders schonken een mooi beeld van Benedictus voor de abdijkerk. In 1878 brachten ze een godslamp mee. In 1901 waren ze met meer dan 500 deelnemers en dat getal bleef nog jaren zo. In 1915 kwam men met nagenoeg 400 man. Onder de plechtige mis is er een gelegheidspreek. Daarna gaan de bedevaarders een relik van de H. Benedictus kussen of aanraken en de vurigsten laten zich 'overlezen' in de zegenkapel. De ijveraars worden ontvangen door de abt en getrakteerd op een glas wijn. Op 5 november 1871 kreeg men een mooi beeld van de H. Benedictus met staf en regel. Naast de kerk werd een kamer ingericht als kapel voor de zegeningen van de bedevaarders van de H. Benedictus. Daar stonden een neogotisch houten altaar, een knielbank, een lessenaar en toonkasten met medailles, paternosters, kaarsen en andere religieuze voorwerpen.

In 1890 plaatste men in de abdijkerk een stenen Benedictusaltaar. Op dit altaar kwam een ander Benedictusbeeld met in de rechterhand een kruisstaf en in de linker het boek met de Regel voor Monniken en erop de beker met een slang. In 1927 vervaardigde Jef De Somer van Erpe het huidige beeld uit Slavonische eik voor het Benedictusaltaar. Het meet 140,5 cm. De H. Benedictus is afgebeeld in benedictijnenkovel met plooiën met de regel in de linker- en de abtstaf in de rechterhand. Aan zijn voeten zit een raaf met een stuk brood in de bek, een allusie op een vergiftigingspoging. Het staat nu links in de kapel achteraan in de kerk.

Superior G. Heigl, later abt, werd de grote promotor van de cultus van de H. Benedictus. In 1890 publiceerde dom Gabriël Willems in opdracht van abt G. Heigl te Mechelen het Handboek ter vereering van den H. Benedictus. De oprichting te Affligem van de Broederschap of de Schapulier van de Heilige Vader Benedictus, dateert van 1884. Op 9 februari 1884 schreef prior G. Heigl Petrus Johannes D'Hauwer van Ternat als eerste in. Tot 1910 waren er jaarlijks inschrijvingen, dan nog één in 1913 en drie in 1925. In het totaal waren er 507 leden. De hoogtepunten van de cultus zijn tweede paasdag en de twee feesten van de H. Benedictus: het winterfeest op 21 maart en het zomerfeest op 11 juli dat nu het voornaamste is geworden.

De bedevaarten naar Affligem

Bedevaarders uit Aalst, die het voorbeeld van Mijlbeek volgden, kwamen voor Onze-Lieve-Vrouw van Affligem. Zij schonken zilveren kandelaars en een wierookvat. Bij aankomst werd een plechtige mis opgedragen en omdat ze met zovelen waren volgde nog een gelezen mis zodat de laatkomers ook een eucharistieviering hadden. De bedevaarders namen gezegend water en een Benedictus-medaille mee naar huis. Sommigen staken na de plechtigheid de straat over om bij 'Camiel van 't klooster' een goed glas cider te drinken. Dat kon op de terugweg wel eens problemen geven, maar toen waren er nog veldwegels genoeg om veilig thuis te geraken. De vrouwen dronken geen cider, zij hielden het bij gewijd water.

In de abdijkroniek van 1900 lezen we:

Alhoewel het gehele jaar door, zelfs in de koude wintermaanden, talrijke bedevaarders den Affligemschen heuvel beklimmen, om hulde aan Onze-Lieve-Vrouw van Vrede en den H. Vader Benedictus aan te bieden, en dezer voorspraak af te smeken. Zo is dit getal begrijpelijkerwijze veel groter in de zomer en vooral in de maand mei.

Tot einde juni zijn er de volgende bedevaarten aangekomen:

7 mei: Wolvertem, leden van de Broederschap.

Te Affligem bestonden de Broedersschappen van de H. Benedictus en van Onze-Lieve-Vrouw van Affligem met telkens duizenden leden.

10 mei: Ijzeringen, school van de zusters

17 mei: Sint-Katharina-Lombeek, jongensschool

20 mei: Baardegem, congreganisten Xaverianen en parochianen

21 mei: Mollem, kostschool der religieuzen Urselinen

22 mei: Moorsel, wijk Klarhaag

24 mei: leden der Broederschap uit Brussel + wijk Langestraat Hekelgem

25 mei: Hekelgem jongensschool

4 juni: Schepdaal, leden der Broederschap

13 juni: Sint-Martens-Lennik, congregatie

19 juni: Meldert wijk Hoogstraat en Parijs

24 juni: Sint-Pieters-Leeuw, Oudenaken, Sint-Laurijns-Berchem, parochianen.

In de neogotische kerk: beelden van de H. Benedictus en van Onze-Lieve-Vrouw.

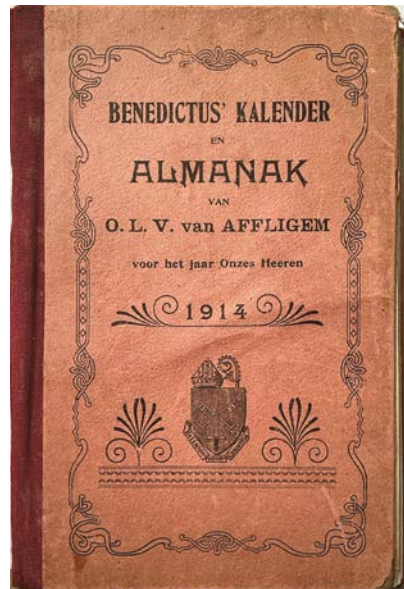
Dom Urbanus Hendrickx

dom Ursmarus Van Haver

De oprichting van de Broederschap van O.L.-Vrouw van Affligem met het maandblad 'De Mariagroet uit Affligem' was het werk van dom Ursmarus Van Haver (1886 – 1920). Alle zaterdagen werd er aan het altaar van Onze-Lieve-Vrouw een H. Mis voor de leden gecelebreerd en zij hadden recht op een H. Mis bij hun dood. Ze dienden de Mariabeelden aan de straten en pleinen godvruchtig te groeten en dagelijks het schietgebed 'Onze-Lieve-Vrouw van Vrede, bid voor ons' te zeggen. In 1908 was het aantal leden aangegroeid tot respectievelijk 33.126.

Van 1918 tot 1944 was dom Lucas Devroye (1883 – 1944) de secretaris Belgi van de broederschap. Zijn opvolgers waren dom Robertus De Muynck, (1900 - 1982) dom Raphael De Backer (1895 – 1947) en als laatste dom Marcel De Schutter (1920 - 2012).

De bedevaart naar Affligem bleef populair

In 1939 waren er in mei 16 bedevaarten waaronder de meisjesscholen van Hekelgem, Mijlbeek, Terafene, Baarddegem, Asse-Terheide, De Klinge, Ternat, Herdersem, Asse, Moorsel, de jongensschool van Essene, Asse-Terheide, Asbeek. De bedevaart van Hekelgem op 7 mei werd in De Mariagroet als volgt beschreven:

In de namiddag grote bedevaart naar Onze-Lieve-Vrouw van Affligem. De HH. Geestelijken van Hekelgem aan het hoofd hunner parochianen, kwamen naar de abdijkerk in processie. De congreganten droegen het beeld van Onze-Lieve-Vrouw mede. Onderweg zang en gebed. De kerk van Affligem was te klein om al de bedevaarders te bevatten. Het sermoen werd gehouden door Hgw. H. Abt. Moge Onze-Lieve-Vrouw van den Vrede ons nog lang rust en eendracht bezorgen.

In de jaren 50 verminderde het aantal bedevaarten snel. Alleen Mijlbeek hield en houdt tot op vandaag nog stand, wel met minder bedevaarders. Er bleven nog groepen komen, maar niet meer te voet. In de jaren 80 en 90 nam dat aantal nog toe, maar de bedevaart verliep anders. Nu zijn het vooral afdelingen van Samana en bewoners van WZC die voor een mis of gebedsdienst naar de kerk komen en vervolgens het Religieus Centrum en/of het gasthof De Brouwerij bezoeken. Opvallend is dat het aantal mensen dat individueel naar de kerk komt om te bidden en een kaars te laten branden voor het beeld van Onze-Lieve-Vrouw of Sint-Benedictus stand houdt. In moeilijke omstandigheden blijven ze hun toevlucht zoeken tot Onze-Lieve-Vrouw en de heilige Benedictus

De Affligemse Broederschappen.

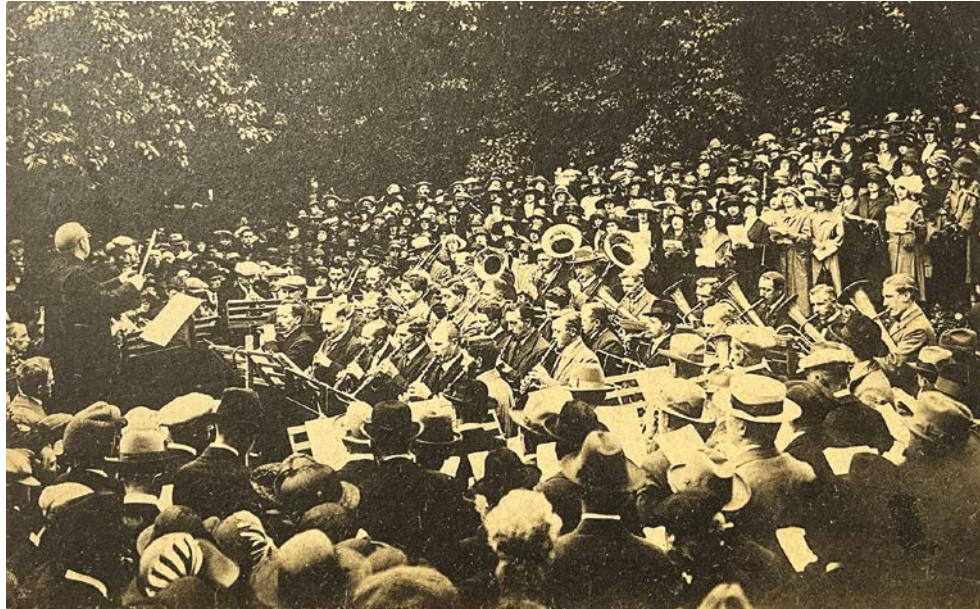
In de abdij ontstonden er drie broederschappen: twee van de H. Benedictus en een van Onze-Lieve-Vrouw.

De eerste broederschap van de H. Benedictus ontstond in 1650 door proost Robertus Estrix (1610 – 1675). Van de leden werd verwacht dat zij op de feestdag van Benedictus aanwezig waren in de diensten in de abdijkerk, dat ze catechismusonderricht volgden en zich inzetten voor de armen en deelnamen aan de processies. De laatste inschrijving gebeurde in 1765.

In 1900 startte dom Urbanus Hendrickx (1882 – 1924) uit Meldert met de Benedictus' Kalender en Almanak van Onze-Lieve-Vrouw van Affligem. De uitgave van de kalender werd een groot succes met 10.000 abonnees. De kalender was zeer stichtend en melodramatisch, vol verhalen met een zedenles. Na de dood van dom Urbanus werd vanaf 1926 tot 1940 de kalender opnieuw uitgegeven door dom Hildebrand De Bie (1884 – 1955) uit Baarddegem. De Tweede Wereldoorlog maakte een einde aan de publicatie.

De Mariacantate

1924 was een bijzonder jaar. Om de driehonderdste verjaardag van de instelling van de processie te vieren, vond na de optocht op 15 augustus in de tuin de uitvoering plaats van de Mariacantate van dom Augustinus Verhaegen (1886 – 1965) op tekst van zijn vriend Abdon Jacobs met naar schatting 7000 aanwezigen. Dom Augustinus was de organist van de abdij en had al naam gemaakt als componist en voordrachtgever over moderne Vlaamse muziek. Dom Augustinus componeerde de Mariacantate speciaal voor het jubelfeest van Onze-Lieve-Vrouw van Affligem. Zijn cantate bestaat voor het grootste deel uit eenstemmige zangpartijen die uitstijgen boven de hout- en koperblazers. De orkestratie is kleurrijk en getuigt van vakmanschap. Ze omvat vijf kruisliederen. Dom Augustinus dirigeerde een zestigtal muzikanten en driehonderd koorleden. De voorbereiding kostte veel inspanningen. Nadat zijn cantate was voltooid, stelde dom Augustinus ze voor aan de zangers van het mannenkoor van de abdij met de opdracht ze aan te leren aan een geschikte groep mannen en vrouwen uit de omliggende dorpen. Hij stelde ook een gelegenheidsharmonie samen. Al deze groepen kwamen voor de laatste repetities samen in de abdij. Die dag regende het zodat de processie werd ingekort, maar door onverwachte zonneschijn kon de uitvoering van de cantate toch doorgaan. De uitvoering werd hernomen op 17 en 28 augustus.

De processie van 1946.

Een nieuw hoogtepunt was de processie van 1946, acht eeuwen na het bezoek van de H. Bernardus aan Affligem. De dag begon feestelijk door de wijding van twee priesters, dom Maurus Verbeke en dom Beda Van Robays en de diakenwijding van dom Stefaan Van de Putte tijdens de hoogmis. Aan de Vijfhoek stond een tribune voor de genodigden: de pauselijke nuntius, de vicaris-generaal van kardinaal Van Roey, de abten van Dendermonde, Achel, Bornem, Grimbergen en Westmalle, de ministers van staat Frans Van Cauwelaert en baron Moeyersoen. De genodigden sloten daar bij de processie aan die langs de Fosselstraat naar het Griffiershof ging, waar de nuntius de zegen met het Allerheiligste gaf. Aan de Calvarieberg in de abdijtuin zong het mannenkoor van de abdij de Mariacantiek van M.E. Van de Velde onder leiding van dom Bernard. Ook nu waren er duizenden toeschouwers. In de volgende jaren rees er wat ongenoegen over de fanfares omdat de muzikanten van de haltes gebruik maakten om hun dorst te lessen en zelfs andere deelnemers op een koele pint trakteerden. In de jaren vijftig reden er BJB'ers te paard voorop met, zo noteerde dom Wilfried, met minder hygiënische gevolgen. In 1952 en 1953 lagen de wegen in Meldert opgebroken en wijzigde men het parcours. In 1952 ging men van de abdij naar de parochiekerk van Hekelgem en het jaar daarop in omgekeerde richting. In de volgende jaren kon de processie meermaals niet uitgaan wegens het slechte weer. In 1962 ging ze voor de laatste maal uit.

De processie komt toe aan de Calvarieberg in de abdijtuin

Een van de laatste
bidtochten in 2011

Van processie tot bidtocht

Vanaf 1963 zocht men naar een meer eigentijdse vorm voor de processie. De optocht werd een bidtocht ter ere van Maria. In 1964 verzamelden de gelovigen om 19 u. aan de abdijpoort. Vandaar trok men zingend en biddend door de straten rond de abdij. De fanfare van Hekelgem ging voorop, gevolgd door jongens en meisjes van de jeugdbewegingen, monniken en gelovigen. Nabij de Sint-Rochuskapel sprak abt Jan een akte van toewijding aan Onze-Lieve-Vrouw uit. Om 20 u. begon de openluchtmiss. Het altaar stond opgesteld in de deuropening van het Bisschoppenhuis. Alle aanwezigen hielden een brandende kaars in de hand, wat bijzonder sfeer was. De volgende jaren voerde men nog een aantal wijzigingen door. In 1966 ging de bidtocht op 15 augustus door, datum die proost Benedictus van Haeften had bepaald. Het jaar daarop had de mis in de kerk plaats en waren de kaarsen verdwenen. De laatste verandering gebeurde in 1972. De bidtocht vertrok om 17 u. en de mis volgde om 18 u. De burgerlijke en kerkelijke overheden van Hekelgem en Meldert kregen nadien een fijn souper aangeboden. De dragers en andere helpers ontvingen een traktatie in de bar van het Cultureel Centrum. Dat duurde tot 1993. Toen boden de monniken aan alle helpers en goede vrienden van de abdij in hun refter een broodjesmaaltijd aan.

Zo trok ieder jaar de bidtocht rond de abdij: de misdienaars voorop, dan de dragers van het genadebeeld. Dat zijn oud-misdienaars of ouders van misdienaars. De monniken en de gelovigen komen achter het Mariabeeld. Maar de meeste monniken werden oud en de rondgang werd voor hen te zwaar. In 2013 werd de bidtocht afgeschaft en vervangen door een gebedsdienst in de kerk om 17 u. met aansluitend de misviering. De laatste aanpassing dateert van 2022. Om 15 u zijn er plechtige gregoriaanse vespers met de akte van toewijding aan Onze-Lieve-Vrouw. Zo verdween een aloude traditie, maar de uitdrukking van geloof en van de devotie tot Maria is gebleven.

De begankenis van Onze-Lieve-Vrouw naar de Kluiskapel

De oudste vermelding van de Kluiskapel is van de Affligemse historicus Hubertus Phalesius (1585 – 1618). In zijn kroniek van de abdij schrijft hij:

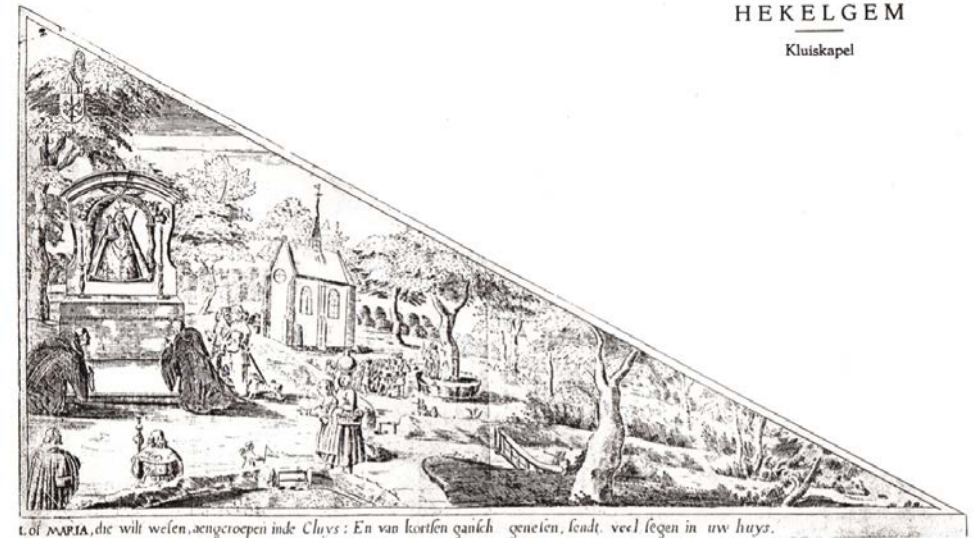
In hun bos op de grens van Brabant staat er een kapel van de H. Maagd Maria. Die werd van oudsher 'De Cluyse' genoemd en die een heldere waterbron bezit. Allen die van het water drinken en de bescherming van de H. Maagd afsmeaken, ondervinden leniging of worden genezen. Deze kapel wordt vooral bezocht door een grote menigte op paasmaandag wanneer er onder de plechtige mis door een monnik wordt gepreekt. Deze godvruchtige bedegang duurt negen dagen waarop er door een monnik dagelijks de mis wordt opgedragen. De offergaven worden er in ontvangst genomen door een koster, aangesteld door de proost. Ze dienden voor de versiering van de kapel.

Op deze plaats had Affligem vroeger een kluis, d.w.z. een woonplaats ingericht voor eremieten in de vorm van cellen of hutten. Dit kan men afleiden uit de grondvesten en de plavuizen der plaatsen die van elkander werden gescheiden om een haard aan te leggen. Men zegt dat in dit ascetenoord vroeger enige kluisenaars leefden. Misschien was dit reeds het geval in de tijd van de H. Ursmarus, toen hier een zijner leerlingen, een monnik van Lobbes, leefde.

In onze tijd zien we dat die kluis van de H. Maria bewoond wordt door enige eremieten die tot geen enkele orde behoren of met geen enkele kloostergemeenschap zijn verbonden. Ze leven volgens eigen goesting en op eigen kosten.

De Kluiskapel werd waarschijnlijk door de abdij gebouwd ten behoeve van de monniken die zich in de middeleeuwen gedurende de vasten in het bos als kluisenaars terugtrokken. De namen van vier kluisenaars zijn nog gekend en onder hen was Radulf de Zwijger, die leefde in de twaalfde eeuw, de voornaamste. Hij legde zich buitengewone boeteplegingen op en zou na 16 jaar van ononderbroken zwijgen een brand in de brouwerij geblust hebben met de woorden: "Vuur sta stil".

Hij was van adel, werd priester en trad in de abdij in. Hij overleed in een geur van heiligheid en volgens de overlevering ontstond er een cultus rond zijn persoon. Die werd later verdrongen door die van Onze-Lieve-Vrouw. In de 17de eeuw waren de grondvesten van oude kluisen en hun haarden nog te zien.

De H. MARIA, die wilt welen, aengeroepen inde Cluyse: En van korten ganck geneelen, leedt veel legen in uw huys.

Aan de kapel werden bedevaartvaantjes uitgereikt wat typisch is voor onze streken. Een vaantje is een vlagje, vaak aan een stokje bevestigd, dat men als aandenken aan een bedevaart mee naar huis nam. Het is van papier of van textiel en is al bekend sinds de 17e eeuw, maar kwam waarschijnlijk al in de middeleeuwen voor. In feite zijn vaantjes een belangrijke informatiebron omdat er verdwenen of verbouwde kerken of kapellen zijn op afgebeeld en omdat ze een beeld geven van de volksdevotie. Deze kenmerken gelden ook voor het oudste bedevaartvaantje van de Kluiskapel. De oorspronkelijke koperplaat van het vaantje uit de 17e eeuw bevindt zich in de bibliotheek van de Gentse universiteit. De hoogte bedraagt 192 mm, de breedte 232 mm. Het vaantje toont ons de 17e-eeuwse kapel: een éénbeukig gebouw met zadeldak en bekroond met een dakruiter en spits torentje. Op het torentje een liggende windwijzer en daarboven een vlaggetje. De rechterzijgevel heeft twee rondboogvensters, weerszijden van een steunbeer. Links vooraan bevindt zich de deur, ook boogvormig zoals de vensters. De voorgevel heeft alleen een kleine ronde venster, als verlichting voor het doksaal? Twee steunberen, links en rechts op de hoek, versterken de voorgevel. Aan de linkersteunbeer is een waterput te zien. Is dat het Kluiszputteken?

Het Maria-altaar is opvallend groot in beeld gebracht buiten de kapel. Het is een massieve blok met een monumentale bovenbouw. Maria staat in een nis en draagt een wijd opvallende mantel. Ook het kindje Jezus draagt zo'n wijde mantel waardoor zowel Maria als Jezus een driehoek vormen. In tegenstelling tot het beeld dat nu in de kapel staat en tot het beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Affligem, draagt Maria Jezus op haar rechterarm. In haar linkerhand houdt ze een scepter. Om haar hals hangt een grote rozenkrans. Maria en Jezus hebben een kroon op hun hoofd. Twee getorste zuilen, verbonden met een boog, vormen de wanden van de nis. Daarboven kijkt een gevleugeld engeltje toe.

Vier personen zitten geknield aan het altaar. Vooraan twee benedictijnen, te herkennen aan hun habijt en tonsuur. Die tonsuur, dat is hun kaal geschoren kruin, symboliseert hun afscheid van de wereld en hun toewijding aan de dienst van God. De Affligemse monniken droegen een tonsuur tot 1963. De ene monnik bidt zijn paternoster, de monnik rechts heeft een boek bij, zijn brevier?

Rechts van het altaar zit een echtpaar geknield. De man is een edelman want hij draagt een zwaard, de vrouw heeft de handen gevouwen, een paternoster aan haar arm. Boven het altaar het wapenschild van de abdij. De officiële naam van Affligem is de Sint-Pieters- en Paulusabdij omdat de zes stichters hun kluizenaarsbestaan begonnen op 29 juni 1062, de feestdag van de apostelen Petrus en Paulus. De sleutels verwijzen naar Petrus, het zwaard naar Paulus. Boven het schild mijter en staf, de symbolen van de waardigheid van de abt.

Rechts van de kapel, onder een boom (een eik?) staat een priester met een kruis in de handen. Zegent hij een groep bedevaarders? In de linker benedenhoek komen twee pelgrims toe. De ene houdt devoot zijn hoed in zijn handen, de andere heeft een staf. Beiden kijken naar het altaar.

Rechts van de pelgrims gaat een kleine figuur weg van het altaar. Hij (of zij) heeft het bedevaartvaantje al gekregen en neemt het ter bescherming mee naar huis. Twee vrouwen komen ook net toe. De eerste vrouw valt op door de bolkruik op haar hoofd, wat in onze streken zeker niet de gewoonte was. Is zij een vreemdelinge die aan de bedevaarders wil verkopen wat ze in haar mand heeft? Heeft ze haar kruik gevuld met het geneeskrachtig water van de bron? De tweede vrouw schijnt haar naar het altaar te begeleiden.

Of er ook insignes werden gegeven, was niet gekend tot de heer Hendrik Van Caelenberghe een bijzonder insigne in zijn bezit kreeg. Een religieus insigne verwijst naar een bedevaartsoord. Dat is een klein metalen voorwerp dat bedevaarders zich aanschaffen als zij het doel van hun pelgrimage hadden bereikt en dat zij als een souvenir bewaarden. Pelgrimsinsignes kwamen voor vanaf de late middeleeuwen. Ze waren vervaardigd uit tin of een legering van tin en lood of uit koper, brons, zilver en zelfs goud. Ze toonden de afbeelding van de betreffende heilige of een symbool dat met deze heilige in verband werd gebracht. Heel bekend is de jakobsschelp van Santiago de Compostela.

Op het insigne van H. Van Caelenberghe zien we een beeld van Onze-Lieve-Vrouw met het kindje Jezus op haar rechterarm met onderaan de tekst "Ter Cluys". Hendrik is ervan overtuigd dat het om een bedevaartsinsigne van de Kluiskapel gaat. In de abdij is daarover (tot nu?) geen informatie te vinden, maar dat betekent niet dat het geen insigne van de Kluiskapel kan zijn. Hij raadpleegde deskundigen en is ervan overtuigd geraakt dat hij een Kluiskapelinsigne heeft. Als dat waar is, dan beschikt hij over een prachtig stuk erfgoed dat eigenlijk bij de kapel hoort waar al eeuwenlang de verering van Onze-Lieve-Vrouw bestaat.

De aartsbisschop Jacobus Boonen, abt van 1621 tot 1653 doneerde in 1654 de oprichting van een nieuw altaar en de abdij schonk een schilderij van Casper de Crayer, waarop de verrezen Christus was afgebeeld bij de eerste verschijning aan zijn moeder. Het schilderij keerde later naar de abdij terug, wellicht bij de vernieuwing van de kapel in 1758. In 1657 liet de hofmeester (econoom) van de abdij enige reparaties aan de kapel uitvoeren. In 1729 kreeg Gregorius Baston, prior van Affligem, het beheer in handen. Hij liet zes kandelaars en een kruis uit verguld hout, alsook zilveren ampullen vervaardigen. Rumoldus Smaes (+1768) volgde hem op in 1741 en werd in 1758 vervangen door Martinus Sterckx (+ 1785), die zorgde voor een nieuw altaar en missaal. In deze jaren werd de kapel gebouwd, waarvan thans nog het koor is overgebleven. Zij was 40 voet lang en 16 voet breed. Een fraai torentje verhief zich boven het uitgestrekte Affligembos. In februari 1775 werd Gregorius de Noose (+ 1794) aangesteld, die verscheidene ornamenten liet vervaardigen. De laatste kluismeester was Carolus Jacobs (+ 1799), benoemd op 17 juni 1778. Tot 1796 werd er wekelijks in de kapel mis gelezen.

De Affligemse monniken bezochten de kapel gewoonlijk gedurende het octaaf van Pasen (van Pasen tot de zondag daarop). Ze kregen, tenminste vanaf 1742, geld om er 'clippelen of rebbekens', langwerpige harde kraakkoeken mee te kopen. De hofmeester van de abdij die de Kluis afzonderlijk bezocht, kocht er ook lekkernijen voor "de heeren ende domestiken" van de abdij. Deze gebruiken bleven in zwang tot aan de opheffing van de abdij door de Fransen. Op 29 maart 1729 brachten de monniken verscheidene relikwieën zoals een gedeelte van het H. Kruis, een relik van de H. Felix, martelaar, alsook een deeltje van het hoofd van de H. Dilecta, martelares. Dat bracht zo'n grote volkstoeloop mee dat er baldadigheden ontstonden, zodat men in 1759 besloot om de kermis op Beloken Pasen te organiseren, los van de religieuze plechtigheden.

Op 11 november 1796 verjoegen Franse soldaten de monniken uit hun abdij en een maand later, op 23 december, volgde de publieke verkoop van de abdijgebouwen en de omliggende landerijen. Voor de Kluiskapel duurde het nog twee jaar voor een schatter er de waarde van kwam bepalen en de verkoop kon doorgaan. Jean François Callebaut uit Hekelgem kocht de kapel in opdracht van J.F. Merkaert uit Aalst. In tegenstelling met de abdij, bleef de kapel gespaard van de vernietiging, maar er was geen kluismeester meer die er zorg voor droeg. In de eerste jaren na de verkoop waren er geen publieke erediensten, gezien de antiklerikale politiek van de republikeinse overheid. Of er na het concordaat dat Napoleon met de paus Pius VII tekende vanaf 1803 weer een eucharistieviering op Beloken Pasen was, is niet geweten. De verering van Onze-Lieve-Vrouw van de Kluis hield wel stand. De kapel was nu in privé-handen, maar dat betekende niet dat ze gesloten bleef. Dat kan men afleiden uit het feit dat er in 1816 een tweede klokje zou geweest zijn met de inscripties "SEMPER MDCCLXVII LAUS DEO FRANCOIS BASTIJS". Een nieuwe verkoop volgde in 1835. Dan kwam ze in het bezit van de familie 't Kint uit Wolvertem. Zij gaf de opdracht de bouwvallige kapel te slopen op het koor na en liet er het portaal met zadeldak aanbouwen. Niet zoals algemeen gedacht in 1835, maar na 1864 en voor 1886 zoals de kadastrale gegevens aantonen. Na de terugkeer van de monniken te Affligem in 1870 ontstond het eigenaardig gebruik om met de novicen, die pas het habijt hadden ontvangen, naar de kapel te gaan en er op de muur hun lichaamslengte aan te duiden.

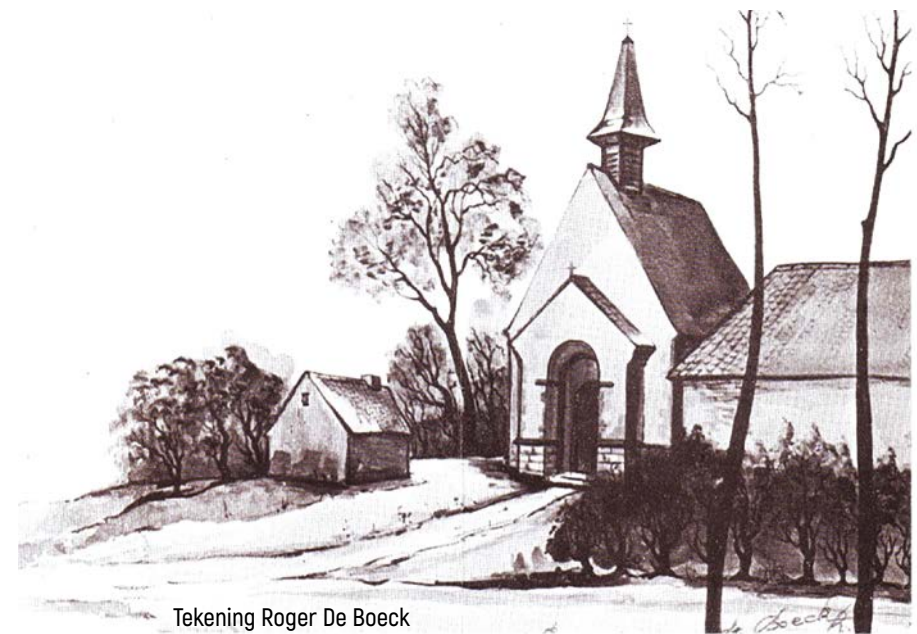

De kapel in 1912. Foto familie De Vis

In 1919 kocht Henri Roseleth uit Hekelgem de kapel. Zijn interesse voor geschiedenis zette hem wellicht ertoe aan om de Kluiskapel, die dan gesloten stond, te kopen en de aloude begankenis op Beloken Pasen te herstellen. Al in 1911 zorgde hij voor heropbloei van de Kluizenkermis. Onder die nieuwe eigenaar volgde een eerste restauratie. Bij herstellingswerken in 1924 werd de oude altaarsteen teruggevonden en overgebracht naar Affligem, waar hij een plaats kreeg in de grot nabij de ruïne. De parochiegeestelijkheid, die de kapel van de familie Henri Roseleth onder haar hoede had gekregen, na een vruchteloze aanbieding aan het aartsbisdom en de abdij, deed een beroep op de monniken om er te celebreren bij de jaarlijkse begankenis. Zo werd de oude traditie weer hersteld.

In 1926 kenden de Kluizenkermis en de begankenis naar de kapel een grote toeloop volgens een getuigenis van Gustaaf De Schepper:

Rond de Mariakapel stroomde als elk jaar de gelovige bevolking van ons dorp en omliggende in dichte drommen tesaam, om er devoot, aan de voeten van ons Lieve Vrouwke haar voorspraak af te smeken voor die of deze gunst en zeker om haar te bedanken en te eren voor bekomen hulp ... Heel stil was het in de kapel, men hoorde enkel het gerucht van de schuivende voeten der biddende menigte, de stille gebeden van de zegenende priester en af en toe het zachte geschrei van een kindje in de armen van zijn moeder. De gewijde muziek tijdens de lofgezangen klonk binnen in de kapel en schiep erin en buiten het heiligdom een zeer devote stemming. Het oude harmonium bracht heel de massa in de ware gebedssfeer. Deze sfeer hebben we later enkel ondergaan tijdens grote plechtigheden. Voor velen was het kleine genadeoord – Ter Kluizen – een Lourdes in mineur...

Tekening Roger De Boeck

Op het grote kraam lagen uitgestald, alle soorten lekkere snoep in suikergoed, benevens de in Vlaanderen zo gekende en gegeerde macrons, naast allerhande koeken in verscheidenheid van grootte en prijs, chocolade, karamels, de befaamde abbeliekens, gerookte paardenworst en zoute boeling (witting), ernaevens een grote korf met gepofte erwten, en een vakje met hazelnootjes...

Veel mensen kwamen op bedevaart tegen kinderziekten en koorts en vrouwen die een kind verwachtten riepen Maria aan voor een goede bevalling. Moeders vertelden hun kleine kinderen dat ze in het Kuizenputteken waren geboren en als ze aan het putteken goed luisterden, konden ze de kindjes horen schreien. Het water van de bron hielp bij oogziekten. In een processie werd het Mariabeeld rondgedragen, voorafgegaan door de muziekkorpsen van Hekelgem. Het waren 'maagdekens in 't wit' die het beeld droegen. De processie trok via de veldweg naar de Langestraat, de Bredestraat (nu Hekelgemstraat), de Kluisdreef en terug naar de kapel. Onderweg werd er gebeden.

In de kapel was er toen slechts één relikwie, namelijk dat van de H. Hiëronymus. Om toch het voortbestaan van de kapel te verzekeren, besliste Henri Roseleth ze aan de kerkfabriek van Hekelgem te schenken. Aan deze schenking was de voorwaarde verbonden dat de kerkfabriek de kapel behoorlijk diende te onderhouden en de parochiegeestelijkheid moest er de eeuwenoude jaarlijkse begankenis en de godsvrucht tot Onze-Lieve-Vrouw Ter Kluizen in eer houden.

Het prachtige altaar met het beeld van Onze-Lieve-Vrouw ter Kluis

Wanneer de processie werd afgeschaft, is niet duidelijk, waarschijnlijk na de Eerste Wereldoorlog. Dan bleef alleen nog de hoogmis op Beloken Pasen over en kreeg de kermis de meeste belangstelling die zich meer en meer naar de Langestraat verplaatste. Ondertussen verkeerde de kapel in een lamentele toestand. Door het dak kon men de sterren zien. In 1975 nam Roger De Boeck samen met Yvan T'Kint het initiatief om het gebouw te restaureren. Met 'De Vrienden van de Kluis' startten ze een grootscheepse onderneming die resulteerde in de prachtige restauratie van de kapel. Laurens Van der Schueren organiseerde met VTB wandelingen naar de kapel en bracht zo de begankenis weer tot leven. In 1977 kreeg de begankenis, of beter gezegd de Kluisenkermis, zijn definitief verloop:

- Op zaterdagavond avondwandeling rond de Kluis en opening tentoonstelling, avondmis, serenade en volksfeest.

- Op zondag ochtendwandeling, hoogmis om 10 u ter ere van Onze-Lieve-Vrouw van de Kluis, volksspelen in de namiddag en avondmis voor de overleden Vrienden van de Kluis.

In 1977 hielden de jagers van het Kluisbos hun Sint-Hubertusfeest aan de Kluiskapel.

Met hun vieringen brachten ze een nieuw publiek bij de Kluis en droegen zo bij tot de herleving van de begankenis en voor de restauratie. Hun programma ziet er als volgt uit: om 19.30 u. misviering met zegening van dieren, ludieke verkoop van lokaal geschoten wild en andere producten.

Bronnen

Coppens C. 'Het eeuwfeest van onze lieve Vrouw van Affligem', Affligemensia Aflevering 3 (1946) 1 – 8
Phalesius, Monasterii SS Petri et Pauli Affligemensis Chronicon, Archief Abdij Affligem, (1616) 293 – 294.
Vertaling dom Cyprianus Coppens.

Roseleth H, De Kluiskepel te Hekelegem, Eigen Schoon en De Brabander, '1911) 140 – 154.

Teirlinck F. 'Het muzikaal leven in de Abdij Affligem in de 19de en 20ste eeuw', Cultureel Centrum Abdij Affligem (2021) 15 – 22.

Van Eeckhout L, 'Onze-Lieve-Vrouw-van-Vrede te Affligem. Geschiedenis, verering en iconografie', Eigen Schoon & De Brabander jg 95 (2012) 69 – 90.

Van der Schueren L, De Kluiskepel, kleinood op de grens van Hekelegem en Erembodegem, De Vlaamse Toeristische Bibliotheek, (1978) nr. 238.

Verleyen W., 'De Abdijgebouwen van Affligem 1083 – 1983', Ascanusbibliotheek nr. 31 (1973) 38 – 40.

Idem, 'De Affligemse processie ter ere van Onze-Lieve-Vrouw, een eeuwenoud gebruik', De Schakel (2002) nr. 3.

Idem, 'De Broederschap van Onze-Lieve-Vrouw van Affligem', Tweemaandelijks tijdschrift voor Kunst en Cultuur (2015) nr.3.

Idem, Over Kluisenaars en kluismeesters. Geschiedenis van de Kluiskepel, Jaarboek Belledaal (2013), 59 – 71.

Vermoesen B., 'De triomfantelijke terugkeer van het beeld van Onze-Lieve-Vrouw', Tweemaandelijks tijdschrift voor Kunst en Cultuur nr. 6 (2018).

Idem, Een pelgrimsinsigne van de Kluiskepel? Abdij Affligem verleden heden toekomst, (2022) nr.5.

Idem, De monnik en het eeuwigevogeltje, De Faluintjes (2008) nr.2, 208 – 215.

Idem, De Kluiskepel, Jaarboek Belledaal (2013) 72 – 120.

Willems G., O.L.Vrouw van Affligem vereerd onder de titel van O.L. vrouw van vrede, Brussel, (1899).

1924 processie aan de Calvarieberg in de abdijskool

1953 processie aan het Zandtapijt

2011 een van de laatste bidtochten rond de abdij via de Aalsterse dreeft naar Nievel en terug via de Langestraat.

De publicatie van deze brochure was mogelijk dank zij de steun van de Brouwerij Affligem.

Affligem

